

LES LLENGÜES D'ESPECIALITAT O «TECNOLECTES»

per Günther HAENSCH

Professor de la Universitat d'Augsburg

1. *El llenguatge administratiu com a tecnolecte*

Un dels objectes d'aquesta revista és el llenguatge administratiu, que és una *llengua d'especialitat*, *llengua tècnica* o *tecnolecte*.¹ Per això, ens sembla oportú de referir-nos als tecnolectes en general com una mena d'introducció a l'estudi específic del llenguatge administratiu.

2. *Els tecnolectes en el món d'avui*

Per bé que ja fa molt de temps que es van publicar els primers estudis sobre tecnolectes, hom pot constatar que l'interès per aquesta temàtica ha augmentat considerablement en els últims vint anys, per raó de les necessitats creixents de comunicació del nostre món. Així disposem d'una bibliografia abundant sobre els tecnolectes en alemany, anglès i francès, molt menys, en canvi, en castellà i català.²

1. Per analogia amb *dialecte* i *idiolecte* (sistema lingüístic individual) s'han format els termes *sociolecte* (llengua de grup com l'argot dels delinqüents, estudiants, etc.) i *tecnolecte* (llengua tècnica, llengua d'especialitat).

2. Entre la bibliografia abundant sobre els tecnolectes citarem:

M. Alvar EZQUERRA, *Vocabularios específicos y vocabulario general*, dins *Lingüística y Educación. Actas del IV Congreso Internacional de la ALFAL Lima* (6-10 gener; 1975), ed. per l'Associació de Lingüística i Filologia de Amèrica Latina, 1978.

L. CALVO RAMOS, *Introducción al estudio del lenguaje administrativo. Gramática y textos*, Biblioteca Románica Hispánica, Madrid, 1980.

J. DE CORT - P. HESSMANN, *Die wissenschaftliche Fachsprache der Wirtschaft. Eine Untersuchung ihrer syntaktischen und syntaktisch-lexikalischen Merkmale*, a: *Linguistica*, Antwerpen, XI, Anvers, 1977.

L. DROZD - W. SEIBJCKE, *Deutsche Fach- und Wirtschaftssprache. Bestandsaufnahme — Theorie — Geschichte*, Wiesbaden, 1973.

H. R. FLUCK, *Fachsprachen. Einführung und Bibliographie* (Uni-Taschenbücher, 483), Múnic, 1976.

Recordem de passada que en determinades èpoques hi havia fins i tot una certa repugnància contra les llengües d'especialitat. Així, llegim al prefaci al Diccionari de l'Acadèmia Francesa del 1604.

C'est dans cet estat où la Langue Française se trouve aujourd'huy qu'a esté composé ce Dictionnaire; & pour la représenter dans ce mesme estat, l'Académie a jugé qu'elle ne devoit pas y mettre les vieux mots qui sont entierement hors d'usage, ni les termes des Arts & des Sciences qui entrent rarement dans le Discours. Elle s'est retranchée à la langue commune, telle qu'elle est dans le commerce ordinaire des honnestes gens, & telle que les Orateurs & les Poètes l'employent. Ce qui comprend tout ce qui peut servir à la Noblesse & à l'Elegance du discours.

(*Diccionario de l'Académie Française*, París, 1695²; reimpressió fotogràfica, Ginebra, 1968)

D'aquesta manera, a la França del segle clàssic es rebutjaven no solament els dialectes i el llenguatge popular com a indignes de «l'honnête homme», sinó també les llengües tècnico-professionals, és a dir, els tecnolèctes d'aleshores; es consideraven molt inferiors al llenguatge literari i a la llengua cultivada de la conversació.

Encara avui subsisteixen, entre les persones cultes, certs prejudicis contra els tecnolèctes que es consideren com a «lletjos». Això és comprensible a la nostra societat occidental nodrida durant segles per ideals humanistes i conreadora de valors estètics i literaris. Nogensmenys, un estudi dels tecnolèctes és necessari

S. GILI GAYA, *El lenguaje de la ciencia y de la técnica, a: Presente y futuro de la lengua española. Actas de la Asamblea de Filología del I Congreso de Instituciones Hispánicas*, ed. per Oficina Internacional de Información y Observación del Español (OFINES), vol. II, Madrid, 1964, ps. 269-276.

Claus GNUTZMANN - John TURNER (Hrsg), *Fachsprachen und ihre Anwendung*, G. Narr-Verlag, Tübinga, 1980.

G. HAENSCH, *Französische Verwaltungssprache. Grammatisch-stilistische Einführung mit praktischen Übungen*, Munic, 1965.

G. HAENSCH - L. WOLF - S. ETTINGER - R. WERNER, *La lexicografía. De la lingüística teórica a la lexicografía práctica*, Biblioteca Románica Hispánica, Madrid, 1982.

G. HAENSCH, *El vocabulario económico español, un problema de lenguas en contacto*, dins *Europäische Mehrsprachigkeit. Festschrift zum 70. Geburtstag von Mario Wandruszka*, ed. per W. Pöckl, Tübinga, 1981, ps. 135-147.

W. V. HAHN, *Fachsprachen*, dins *Lexikon der Germanistischen Linguistik*, ed. per H. P. Althaus, H. Henne y H. E. Wiegand, Tübinga, 1980², ps. 390-395.

L. HOFFMANN, *Kommunikationsmittel Fachsprachen. Eine Einführung* (Sammlung Akademie-Verlag, 44), Berlín, 1976.

Ll. LÓPEZ DEL CASTILLO, *Llengua standard i nivells de llenguatge*, Barcelona, 1976.

Entre les revistes es poden citar especialment:

Fachsprache. Internationale Zeitschrift für Fachsprachenforschung, —*Didaktik und Terminologie*, Viena, 1972 ss.

Lebende Sprachen, Berlín-Munic, 1956 ss.

per a conèixer-los millor i també per a contribuir a fer-los menys «lletjos». En un món que, com el nostre, té una divisió del treball molt accentuada, amb un flux d'informació desmesurat, la proliferació dels tecnolectes és un fet innegable i aquesta proliferació pot crear problemes seriosos de comunicació. Com que el llenguatge administratiu té repercussions directes sobre la majoria dels ciutadans, és particularment necessari que sigui clar, unívoc i intel·ligible per a tothom. Per aconseguir aquest fi, s'ha d'estudiar primer el llenguatge administratiu com a tecnolecte o llengua d'especialitat, a fi de conèixer la seva natura i de poder millorar-lo com a instrument de comunicació entre l'administració i els ciutadans.

3. Els tecnolectes dins el sistema de la llengua

¿Què s'entén per *llengua d'especialitat*, *llengua tècnica* o *tecnolecte*, en anglès: *language for special purposes* (LSP), en francès: *langue de spécialité*, en alemany: *Fachsprache* o *Technolekt*, en italià: *lingua settoriale*?

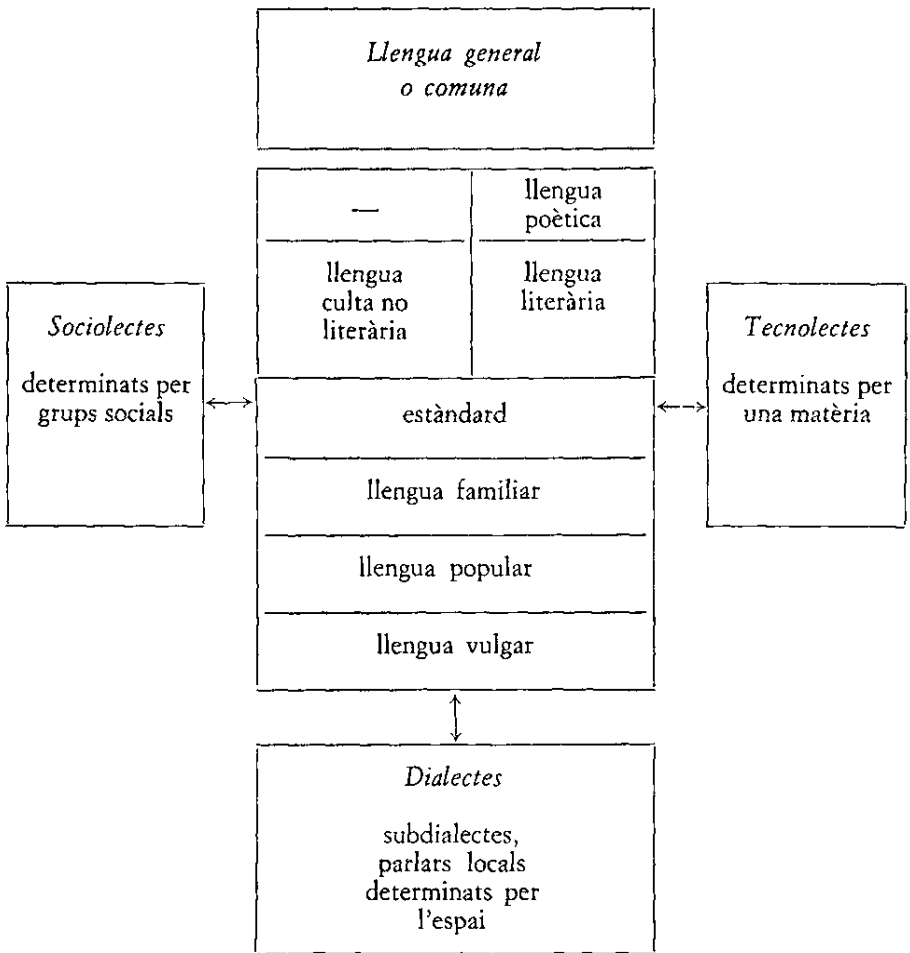
Com que la majoria dels autors defineix les llengües d'especialitat o tecnolectes oposant-les a la *llengua comuna* o *general*, és necessari analitzar la relació que existeix entre aquella llengua comuna o general, que en realitat és una abstracció, i els seus subsistemes, les llengües particulars que són els *dialectes*, *sociolectes* i *tecnolectes*. A l'esquena de la pàgina següent, es poden apreciar els diferents subsistemes i nivells lingüístics que apareixen dintre del sistema d'una llengua.

L'articulació d'una comunitat lingüística en diferents nivells i subsistemes no significa de cap manera la seva desintegració. El que uneix els integrants de la comunitat és el fet que els elements comuns predominen enfront dels diferenciadors. A excepció dels dialectes, subsistemes diferenciats geogràficament, els altres subsistemes no poden arribar mai a ésser sistemes lingüístics amb vida pròpia, és a dir, llengües completament desenvolupades.

Al centre del nostre esquema se situa la *llengua general* amb els seus diferents nivells, llengua teòricament accessible a tots els membres d'una comunitat lingüística, naturalment amb les restriccions imposades pel medi ambient, l'educació, la cultura general, la professió i les experiències vitals dels subjectes parlants, etc.

Entorn de la llengua general tenim les llengües particulars, accessibles tan sols a determinats grups d'individus que integren la comunitat lingüística, d'una banda, les *llengües especials* o *sociolectes*, i, d'altra banda, els *tecnolectes*. Aquests subsistemes es distingeixen de la llengua general no pas únicament pel seu lèxic, ans, encara, per trets morfosintàctics i estilístics específics. Mentre els tecnolectes estan determinats per la matèria o especialitat corresponent (per exemple, medicina, agricultura), els sociolectes (argots, slangs, etc.) ho estan per una collectivitat humana, per un grup en sentit sociològic: joves, estudiants, delinqüents, militars, etc. La terminologia militar és una cosa, forma part d'un tecnolecte, l'argot militar, l'argot dels soldats, és una altra cosa, és un sociolecte.

La llengua, els seus nivells i subsistemes

Per fi, hem de tenir compte del factor geogràfic, és a dir, de tots els fenòmens de diferenciació local, regional, etc.: dialectes, subdialectes i parlars locals.

La llengua general o comuna tampoc no és uniforme i té diversos nivells. Al centre de la llengua general, però també de tots els subsistemes, es troba la *llengua estàndard*, ni massa culta o literària, ni massa descuidada. A damunt de la llengua estàndard se situa la llengua literària i, paral·lelament a ella, la llengua culta no literària, per exemple de la prosa científica i didàctica.

De la llengua literària es pot diferenciar la *llengua poètica*, especialment per

l'ús de metàfores convencionals com a la poesia castellana renaixentista i barroca. Al dessota de la llengua general tenim els *nivells-subestàndard*:

1. La llengua familiar, la del diàleg no formalitzat.
2. El llenguatge popular.
3. El llenguatge vulgar.

Les possibilitats d'enunciació que ofereix el sistema general de la llengua amb els seus diferents nivells i els seus subsistemes són realitzades de manera diferent per l'individu parlant sota la influència de *factors socials* (medi ambient, educació, cultura general, pertinença a un grup social), de *factors psíquics* (efectes que es vol aconseguir sobre el receptor del missatge, estat d'ànim, segones intencions) i de la *situació de comunicació concreta* (comunicació escrita o oral, formalitzada o no formalitzada, de superior a inferior, entre amics, etc.). D'aquesta manera, s'entrecreen i es barregen en el subjecte parlant el diferents tipus de llengua en llur aplicació individual. Per tot això, una llengua no és mai un sistema totalment homogeni i monolític.

4. *Natura dels tecnolectes*

Els tecnolectes no són, doncs, sistemes lingüístics independents, sinó subconjunts, sumes de fets lingüístics particulars inserits, en els enunciats lingüístics, en una suma de fets lingüístics generals, és a dir, de la llengua comuna. La densitat dels tecnicismes que apareixen en un text pot variar: comparem, per exemple, un text sobre economia a les primeres pàgines d'un diari amb un text de la pàgina econòmica del mateix diari, un manual d'economia política, la relació d'un banc, un article monogràfic o una revista especialitzada, i observarem que hi ha textos més tècnics i d'altres menys especialitzats amb una transició gradual de la llengua general a una llengua molt tècnica, passant per un llenguatge «semi-tècnic». El tecnolecte és una llengua funcional dependent de la llengua general, un mitjà de comunicació entre especialistes. Com que una gran part de l'activitat dels especialistes té una repercussió sobre la societat en general, una part del tecnolecte, especialment de la seva terminologia, passa a la llengua general. En el cas del llenguatge administratiu, hi ha un vocabulari més específic per a l'ús intern de les administracions i un altre que usen les administracions en llurs relacions amb el administrats. Seria un error de creure que el tecnolecte es redueix al vocabulari. Sens dubte, aquest és el seu element més important i més característic, però el tecnolecte es caracteritza també per certes normes de selecció, ús i freqüència dels recursos morfosintàctics de la llengua general i per la seva peculiar formació de paraules. El tecnolecte s'actualitza en textos tècnics (en sentit ampli), que contenen sempre, a més dels elements tecnolectals, una majoria d'elements de la llengua general. És evident que els diferents tecnolectes poden tenir característiques molt diferents. En comparar, per exemple, un dels tecnolectes més antics, el llenguatge jurídic, amb un dels més moderns, el de l'electrònica, podem constatar que el llenguatge jurídic i

administratiu té moltes més peculiaritats morfosintàctiques que el tecnolecte de l'electrònica. Dins els mateixos tecnolectes existeix a vegades una estratificació que és bastant difícil d'analitzar. Hom ha proposat diverses classificacions al respecte, la més generalitzada distingeix:

- a) Un estil teòric-científic.
- b) Un estil tècnic-pràctic.
- c) Un estil de comunicació oral.

Un lloc a part correspon als parlars professionals que no són tecnolectes, sinó sociolectes.

El criteri que permet de distingir aquests estrats del tecnolecte és el caràcter més o menys esotèric dels mitjans d'expressió i l'ús major o menor d'elements formalitzats. En el llenguatge administratiu, per exemple, pot haver-hi diferències considerables entre textos redactats per una administració i destinats a una altra i textos destinats al públic en general. En general, els textos es poden classificar també segons llur finalitat: *estètica* (per exemple, poesia), *persuasiva* (discursos, propaganda política o comercial), *informativa*, *didàctica*, *normativa* (lleis, contractes, reglaments administratius). Aleshores podem dir que el tecnolecte és un conjunt específic de recursos lèxics i morfosintàctics disponibles que es realitza en un context determinat sobre una determinada matèria, però també amb una finalitat específica des del punt de vista de l'emissor del missatge. Així, apareixen en el text com a enunciat lingüístic tant elements lèxics i morfosintàctics del tecnolecte com d'altres de la llengua general, en una combinació que varia d'un text a un altre. Una de les característiques dels tecnolectes és la formalització de material lingüístic mitjançant la creació d'una fraseologia estereotipada i la fixació de sintagmes lexicalitzats. Per exemple, en el llenguatge jurídic s'usa, en la sentència d'un tribunal, en l'allegat d'un procurador, en el text d'un contracte de treball o d'un acte administratiu, tot un repertori de fórmules fixes.

Generalment els tecnolectes usen mitjans d'expressió que, en la llengua general, són més propis del codi escrit (llengua estàndard o llengua culta no literària) que del codi oral de la llengua.

Els tecnolectes són, doncs, llengües funcionals que depenen —com a subsistemes o subconjunts lingüístics— de la matèria que és objecte de l'acte de comunicació, de la situació de comunicació concreta i de la intenció de l'emissor del missatge. Una altra característica dels tecnolectes és que gairebé mai —a excepció de repertoris o catàlegs— no es presenten en un estat pur, sinó «emboïcats» en materials de la llengua general.

Els tecnolectes responen a una necessitat de comunicació clara, unívoca i econòmica en una esfera determinada del saber humà o de l'activitat humana. Per això, l'element estètic està generalment relegat a un segon pla a favor de l'element funcional: la claredat de la comunicació pesa més que la seva bellesa.

En un text literari, per exemple, hom procura evitar normalment repeticions i una cosa ja esmentada s'expressarà per sinònims, metàfores o perífrasis. En els texts tecnolectals succeeix el contrari: perquè la relació entre una cosa i la

seva denominació quedí ben clara, els sinònims estan més o menys prohibits i l'ús del mateix terme s'imposa per a referir-se a una cosa ja esmentada. Així, en un text polític o diplomàtic, no es pot substituir arbitràriament el terme *tractat* per *conveni*, *pacte*, *acord*, *protocol*, puix que es tracta d'instruments jurídics diferents. A més, hi ha tractats importants que estan completats per *acords*, *convenis* o *protocols*, i formen amb aquests instruments un conjunt més ampli. Tampoc no es poden substituir en un text jurídic *assassinat* i *homicidi* perquè es tracta de dues classes d'infraccions distintes, tipificades pel codi penal. En l'alemany literari, *Scheidung* i *Trennung* són més o menys sinònims, però en el llenguatge jurídic, *Scheidung* és «divorci» i *Trennung* «separació de cossos». Per això, els sinònims, si bé n'hi ha, són menys freqüents en els tecnolèctes que en la llengua general. En el llenguatge popular i en els sociolectes (argots), en canvi, podem observar una proliferació de sinònims. El tecnolècte completa la llengua general amb conceptes i denominacions suplementàries, necessàries per a la comunicació, el sociolecte crea generalment noves denominacions per a coses que ja en tenen.

Ja hem esmentat que el tecnolècte es caracteritza per tres elements:

1. Un vocabulari específic.
2. Per l'ús específic de determinats recursos morfosintàctics disponibles en la llengua general, o, almenys, possibles en ella.
3. Per certes normes en la formació de paraules.

Pel que es refereix al vocabulari, aquest es presenta generalment en forma d'una terminologia, és a dir, d'un conjunt organitzat de termes tècnics. La terminologia en sentit ampli comprèn també la fraseologia i els sintagmes lexicalitzats tan freqüents en el llenguatge administratiu. La terminologia d'una matèria determinada respon a una sistemàtica. Determinats grups de termes tècnics corresponen a un terme *genèric* o *hiperònim*. Així, per exemple, en la terminologia jurídica, la *societat col·lectiva* i la *societat en comandita* s'agrupen sota el concepte genèric de *societats de caràcter personalista*, mentre que la *societat de responsabilitat limitada* i la *societat anònima* són *societats de caràcter capitalista*. Les dues classes de societats, les de caràcter personalista i les de caràcter capitalista, són *societats mercantils*, que es distingeixen dels altres tipus de societats, per exemple, de la *societat civil* (article 1.667 del Codi civil d'Espanya). Com a entitat, la *societat* es distingeix d'altres, per exemple, *associacions*, *corporacions de Dret públic*, *fundacions*, etc. Totes aquelles entitats s'oposen, com a persones jurídiques, a *les persones físiques*, però ambdues són *subjectes de dret*. Així, hi ha, doncs una veritable jerarquia de conceptes i de termes que els corresponen. La majoria dels termes tècnics es caracteritza per camps lèxics estructurats que depenen els uns dels altres. En el dret de successió, per exemple, no hi ha *hereus sense causants*, a la *successió testamentària i contractual*, s'oposa la *successió legal* o *intestada*. Una *herència* es pot *acceptar* o *adir* o bé *repudiar*. Així, el terme tècnic, element bàsic del tecnolècte, es crea, es codifica i s'usa, doncs, en estreta dependència de molts d'altres dintre d'una sistemàtica, i generalment també dintre d'una jerarquia amb *termes genèrics* o *hiperò-*

nims, als quals estan subordinats els *hipònims*, però també amb una delimitació clara dels camps lèxics entre paraules afins i una oposició també molt clara entre els *antònims*.

Per raó de les necessitats de comunicació que traspassen el món tancat dels especialistes, en realitat, no existeix un límit estricte entre la llengua general i els tecnolectes, sinó més aviat amples zones de transició. En els diaris, per exemple, s'usa una mena de llenguatge «semi-tècnic». Avui dia elements tecnolectals penetren cada vegada més en la llengua general de tothom. Pensem només en els vocabularis de la política, administració, economia, medicina, biologia, de l'automobilisme, de l'astronàutica, etc. Com ja havíem assenyalat, el tecnolecte es caracteritza no solament pel seu lèxic específic, ans encara per l'ús específic de determinats recursos morfosintàctics. Així, per exemple, en castellà, l'ús del subjuntiu del futur, que, tret de poques frases fossilitzades, no s'usa gaire en la llengua general, és perfectament viu en el llenguatge jurídic, per exemple: «El funcionario público que sustrajere, destruyere u ocultare documentos que le estuvieren confiados por razón de su cargo, será castigado...», etcètera (Article 369 del Codi penal d'Espanya). D'altra banda, molts tecnolectes es caracteritzen pel seu estil nominal, és a dir, el substantiu porta quasi tot el pes semàntic de la frase, mentre que els verbs apareixen més o menys com a paraules funcionals, per exemple, *Es va procedir a l'exhumació del cadàver* (o: es va *practicar, realitzar, efectuar*, etc...). En aquests casos els verbs que normalment expressen una acció o un estat són substituïts per noms postverbals que es combinen amb verbs com *procedir a, efectuar, realitzar, dur a terme, tenir lloc, fer-se, practicar-se*, etc. Aquest fenomen és molt propi del llenguatge administratiu. Heus ací un exemple del camp de la morfologia en francès: el nom *vendeur* té dues formes femenines: *vendeuse* «venedora que treballa en un magatzem» i *venderesse* «dona que intervé en el negoci jurídic bilateral que és la compravenda com a part que cedeix una cosa». Hi ha també determinades paraules funcionals («morfemes lliures» per als lingüistes moderns) que no s'usen gaire fora de l'esfera de determinats tecnolectes. Per exemple, la preposició *in compliance with* o l'adverbi *henceforthwith* de l'anglès o la preposició *attendu que* del francès s'usen únicament en el tecnolecte jurídic i administratiu. Per fi, els tecnolectes es caracteritzen per llurs processos peculiars de formació de paraules, en català generalment la composició amb elements greco-latins i la derivació: *postoperatori, anticíclic, precontracte, preautonòmic, institucionalització*.

La breu descripció general dels tecnolectes que hem intentat ens podrà ajudar —potser— a conèixer i estudiar millor cadascun dels tecnolectes importants del català, per exemple el llenguatge administratiu, i contribuir a fer aquest darrer més clar i més intel·ligible als usuaris, que pràcticament són tots els ciutadans. En el cas del català, on es tracta de revitalitzar i, en part, de refer el llenguatge administratiu, absent durant un temps massa llarg de la vida pública, podria possiblement representar una modesta contribució a la seva reestructuració.